

8. Проблемы гуманизации: Новое осмысление старых проблем: Тезаурус /науч. ред. Ю.Н.Кулюткин. – Москва: Логос, 2000. – 210с.

9. Сущенко А.В. Гуманізація педагогічної діяльності вчителя як предмет наукового осмислення //Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: [зб. наук. праць]; /ред. Т.І.Сущенко та ін. – Київ.– Запоріжжя. – 2003. – Вип.28. – С.41-49.

УДК 159.9.072.433

Небога Л.М., Москалюк Д.Ю.

Двовекторний зміст динаміки взаємодії та взаємовпливу співвідношення «колір-емоція» у контексті формування емоційно-духовної генези молодших школярів

Анотація. Проаналізовано теоретичні наукові розробки і публікації, присвячені проблематиці двовекторності колірно-емотивного концепту, механізм впливу колірного образу, емпіричне значення кольоративу, емотивно-афективний компонент у структурі змісту кольору. Досліджено алгоритм динаміки взаємодії та взаємовпливу співвідношення «колір-емоція» на розвиток рівня сензитивності та емоційно-духовного генезу особистості молодших школярів. Зроблено висновок про те, що вибір кольору у ситуації «тут і зараз» якісно впливає на розвиток самосвідомості дітей молодшого шкільного віку, рефлексії та здатності до ідентифікації.

Ключові слова: Кольоратив, сензитивність, кольоротерапія, екстерорецепція, рефлексія.

Небога Л. Н., Москалюк Д. Ю. Двухвекторное содержание динамики взаимодействия и взаимовлияния соотношения «цвет-эмоция» в контексте формирования эмоционально-духовного генезиса младших школьников.

Аннотация. Проанализировано теоретические научные разработки и публикации, посвященные проблематике цвето-эмотивного концепта, механизм влияния цветового образа, эмпирическое значение колоратива, эмотивно-аффективный компонент в структуре содержания цвета. Исследовано алгоритм динамики взаимодействия и взаимовлияния соотношения «цвет-эмоция» на развитие уровня сензитивности и эмоционально-духовного генеза личности младших школьников. Сделано вывод о том, что выбор цвета в ситуации «здесь и сейчас» качественно влияет на развитие самосознания детей младшего школьного возраста, рефлексии и способности к идентификации.

Ключевые слова: Колоратив, сензитивность, цветотерапия, экстерорецепция, рефлексия.

L. Neboga, D. Moskalyuk. The double-vector contents dynamics of interaction and mutual influence relation «color-emotions» in the context of the formative emotional and spiritual genesis of junior schoolchildren.

Summary. The theoretical scientific developments and publications devoted to

the problems of color-emotive concept, mechanism of the effect of the image color, the experiential value of colorative, an emotive affective component in the structure of the content of the color are analyzed. The algorithm of the dynamics of the interaction of the relation «color-emotion» for the development of the level of sensitivity and emotional-spiritual genesis of the personality of junior schoolchildren is studied. It is concluded that a color in a situation «here and now» quality affects the development of self-comprehension of children of younger school age, the reflection and the ability to identify.

Keywords: Colorative, sensitivity, color therapy, exteroception, reflection

Постановка проблеми. Практика психолого-педагогічного супроводу генези емоційного розвитку школярів початкової школи потребує, зокрема, розуміння алгоритму взаємодії та взаємовпливу співвідношення «колір-емоція» на сензитивність та емоційно-духовні концепти особистості молодших школярів. Актуальність даної проблеми визначається, перш за все, дуалізмом (двовекторністю) впливу колірної образи, кольоративу на емоційно-афективні стани людини у системі розширення простору їхньої взаємодії.

Аналіз досліджень із даної проблеми. Проблема формування концепту «колір – емоція» у системі наукових досліджень не нова. Нею цікавилися вчені у парадигмах психології, психофізіології, нейропсихології, культурології, естетики, філософії, лінгвістики та ін. У психологічному контексті вивчення механізмів взаємовпливу кольору та емоцій цікавими є праці Б.А.Базими, В.Н.Ворсобіна, В.Вундта, А.Н.Густякова, В.Н.Жидкіна, С.В.Кравкова, Л.А.Лисиченко, М.Люшера, Е.Мюллера, Л.П.Урванцева, Л.А.Шварц, П.В.Яньшина та багатьох інших науковців [1 – 8 та ін.].

Механізм впливу колірної образи на емоційно-духовну сферу людини, як було доведено у дослідженнях І.Г.Безпалька, базується на здатності людини штучно викликати в себе відчуття кольору, а також весь комплекс інших, пов'язаних із ним відчуттів та емоцій [2, с. 74–79]. Емпіричне значення кольоративу – це конотативний смисл, що виникає в семантиці кольору за умов його реалізації у відповідному контексті таким чином, що попередній досвід взаємодії з навколишнім світом дозволяє адресату впливу адекватно «розшифрувати» додаткове інформаційне навантаження, закодоване в змістовій структурі даного кольору [4, с. 95].

Особливості сприйняття людиною колірної образи мають індивідуально-типологічні особливості. Так, зокрема, Л.А.Лисиченко характеризує особливості колірної картини світу представників різних психотипів: у екстравертів – на першому місці об'єкт, який зображується або з приводу якого виражаються почуття, міркування, тому колірний світ екстравертів барвистий і відповідно хроматичні кольори посідають у їх свідомості значне місце. Картина світу інтроверта – всередині його, тому вона ахроматична [3, с. 135–137].

Колірний концепт, який виступає значущим у тій чи іншій ситуації, надає відповідне функціональне навантаження корелюючій колірній номінації, що використовується у вказаній ситуації. Актуалізація колірної образи

використовується як засіб зняття автоматизму сприйняття адресатом кольору як такого і, таким чином, як засіб впливу на емоційно-духовну сферу адресата. Наслідком процесу прагмасемантичної акцентуації є емотивно-афективний компонент у семантичній структурі кольору [4; 5; 8].

Емотивно-афективний компонент у структурі змісту кольору – це додатковий смисловий компонент, функціональне навантаження якого полягає у стимулюванні прогнозованої емоції або емоційного стану адресата через актуалізацію в його свідомості певного колірної образу. Цей тип конотативного значення демонструє залежність не тільки від уявлень людини про той чи інший колірний зразок, але також залежність від об'єктивних, іманентних властивостей природних колірних стимулів, які можуть певним чином впливати на психофізіологічний стан людини [4].

Асоціативні, символічні значення кольоративів передусім пов'язані з оцінкою, що є універсальною категорією. Адже не існує спільноти людей, у якій відсутнє уявлення про «красиве/потворне», «приємне/неприємне» тощо. Асоціативні блоки сприяють виявленню й реалізації амбівалентності колірних ознак, символів, тобто здатності одного кольору викликати позитивні і негативні асоціації, естетичні оцінки, емоційний вплив.

Постановка завдання. Зважаючи, що за допомогою малюнків та кольору учні початкової школи можуть якнайповніше виразити те, що їм важко висловити словами, у своєму дослідженні ми мали за мету аналіз можливостей використання кольору для визначення емоційно-духовного стану молодших школярів шляхом проективної колірної діагностики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження було виконане на базі Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 65. Вибіркову сукупність склали учні молодшої школи (паралель 4-х класів). Вибір вікової групи респондентів був зумовлений тим, що саме на цьому етапі розвитку дітей (9–10 років) процес перебудови психічних процесів вже є відносно усталеним, елементи зорового аналізатора володіють достатньою зрілістю, що, у свою чергу, відкриває широкі перспективи розвитку високого рівня сприйняття кольору.

В якості психодіагностичного інструментарію нами був використаний невербальний проективний кольоро-малюнковий тест, розроблений О.О.Прохоровим і Г.М.Генінг [7], діагностичний потенціал якого забезпечує вивчення специфіки емоційних станів респондентів. Тест має високий рівень кореляції із референтними методиками діагностики психічних станів (зокрема, тестом М.Люшера). Він доступний і зручний у застосуванні як вчителем у процесі навчання, так і психологом в умовах психологічного консультування. У малюнках і кольорі діти висловлюють те, що їм важко сказати словами. Крім того, внаслідок привабливості і природності завдання, ця методика сприяє встановленню хорошого емоційного контакту психолога з дитиною, знімає напругу, що виникає в ситуації обстеження [6].

Аналіз отриманих даних виявив, що молодші школярі інтуїтивно та безпомилково обирають кольори, які відображають їхню емоційно-духовну потребу. Вибір кольору у ситуації «тут і зараз» якісно впливає на розвиток

самосвідомості, рефлексії та здатності до ідентифікації. Активізується процес синестезії – вродженого феномену сприйняття, що полягає у тому, що враження, яке відповідає даному збуднику (тут, колір) та специфічне для даного органу чуття, супроводжується іншим, додатковим відчуттям чи образом. В учнів окресленої вікової категорії через вибір теплих кольорів спектра превалює чуттєве сприйняття світу. Використання жовтого, червоного, рожевого, помаранчевого кольорів у своїх малюнках засвідчує стабільне перебування дітей під впливом емоційних станів активності, мрійливості, фантазування, азарту. Будучи неодмінним показником об'єктивної дійсності, колір впливає на свідомість школяра, перекликаючись із такими «неперцептивними» категоріями, як людські емоції, почуття, ідеї, морально-етичні якості. Таким чином, слід зазначити, що розвиток сприйняття кольору молодшими школярами сприяє зростанню рівня сензитивності особистості в її стосунках із зовнішнім середовищем. Колір як екстерорецептивний збудник не тільки викликає ту чи іншу емоцію, несучи у собі функцію надзвичайно зручного засобу для об'єктивізації емоційних переживань, він водночас виступає предметом якісного вибору, суголосного актуальному емоційному стану дитини.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Взаємозв'язок і взаємовплив кольору та емоцій є багаторівневим. По-перше, кольори та їх поєднання є символами емоцій, їх зовнішнім втіленням, опредмеченою формою; по-друге, емоційні стани дітей впливають на ситуативне ставлення до кольору (зміни колірної чутливості, колірних уподобань і т.д.), по-третє, стійкі емоційні особливості (властивості) суб'єкта також знаходять своє відображення у різноманітних варіантах колірних уподобань. Подібна поліфункціональність кольору робить його унікальним засобом вивчення емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку.

Перспективою подальших розвідок з цього питання бачимо використання кольоро-малюнкової проективної діагностики як стрижневого корекційно-відновлювального напрямку психологічного патронажу, що сприяє встановленню позитивного емоційно-духовного контакту, знижує напругу та відчуття дискомфорту. В даному випадку діагностична робота, поєднуючись із відновлювальною, дає психотерапевтичний ефект, що досягається самим використанням кольору, можливістю відображення позитивних та негативних емоцій. І найголовніше, емоційний ряд завжди завершується рефлексією у мажорному тоні – захватом, власним вибором та відчуттям піднесення.

Список використаної літератури

1. Базыма Б. А. О цветовом выборе как индикаторе эмоциональных состояний в процессе решения малых творческих задач / Б. А. Базыма, Н. А. Густяков // Вестник ХГУ. Сер. «Психология» – 1988 – № 320 – С. 22 – 25.
2. Беспалько И. Г. О соотношении между цветовыми порогами, соматотипом и эмоциональным состоянием / И. Г. Беспалько // Математические методы в психиатрии и неврологии. – Ленинград, 1972. – С. 176–178.
3. Лисиченко Л. А. Мовна картина світу та її рівні / Л. А. Лисиченко // Збірник

Харківського історико-філологічного товариства. – Харків : Майдан, 1998. – Т. 6. – С.129–144.

4. Пастушенко Т.В. Конотативні значення кольору в мовній інтерпретації // Вісник Київськ. держ. лінгвістичного університету: Дослідження молодих вчених. Сер. «Філологія». – Київ : КДЛУ. – 1997. – Вип. 4: Актуальні проблеми вивчення мови, мовлення і перекладу. – С. 92–97.
5. Петренко В. Ф. Взаимосвязь эмоций и цвета / В. Ф. Петренко, В. В. Кучеренко // Вестник МГУ. Серия 14. «Психология». – 1988. – №3. – С. 70–82.
6. Практикум по психологии состояний : уч. пособ. / под ред. проф. А. О. Прохорова. – Санкт-Петербург : Речь, 2004. – 480 с.
7. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: учеб. пособ.: В 2 кн. : Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. – 2-е изд. – Москва : Гума-нит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 384 с.
8. Урванцев Л. П. Психология восприятия цвета : учеб. пособ. / Л. П. Урванцев. – Ярославль : ЯГУ, 1981. – 65 с.

УДК 159.9: 37. 001. 76

Пінська О.Л.

Психолого-педагогічні основи організації різнорівневої самостійної роботи студентів

Анотація. У статті розкрито сутність різнорівневої самостійної роботи, подана характеристика студентів різних типологічних груп; обґрунтовано рівні навчальних завдань для самостійної роботи у відповідності до типологічного групування студентів.

Ключові слова: самостійна робота, різнорівнева самостійна робота, критерії, динамічна типологічна група.

Пинская Е. Л. Психолого-педагогические основы организации разноуровневой самостоятельной работы студентов

Аннотация. В статье раскрывается сущность разноуровневой самостоятельной работы, представлена характеристика студентов разных типологических групп, обоснованы уровни учебных заданий в соответствии с типологической группировкой студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, разноуровневая самостоятельная работа, критерии, динамическая типологическая группа.

Summary. The article reveals the essence of different-level independent work, presents the characteristics of students of different typological groups, substantiates the levels of study assignments in accordance with the typological grouping of students.

Keywords: independent work, different-level independent work, criteria, dynamic typological group.